

Резюме

Паклина Т. А. Убийство по неосторожности как юридико-психологическая проблема.

В статье приводится психолого-юридическая характеристика преступлений против жизни и здоровья человека, в частности убийств, которые являются одними из наиболее распространенных видов правонарушений. В результате проведенного анализа исторических источников древнерусского права («Русская Правда», «Судебник 1550 года (Ивана IV Грозного)», «Судебник царя Федора Иоанновича 1589 года») установлено, что вследствие высокой общественной опасности убийства как тогда, так и сейчас находятся в сфере повышенного внимания социальной и юридической теории и практики.

Автор статьи акцентирует внимание на том, что ученые, раскрывая феномен убийства, совершенного по неосторожности, до сих пор не имеют четкого представления об определении его психологического функционального содержания. На наш взгляд, указанный функциональный смысл выступает, с одной стороны, системообразующим фактором конкретизации уголовного преступления, совершенного по неосторожности, как деяние, а с другой, – самостоятельным юридико-психологическим феноменом.

Ключевые слова: убийство, неосторожность, уголовное преступление, юридико-психологический феномен.

Summary

Paklina T. Murder because of carelessness as juridical and psychological problems.

Juridical and psychological characteristics of Crime Against Human Life and Health, particular the crime of killing, nowadays is one of the most widespread types of breaking the law are represented in our article. The conducted analysis of Old Russian law beginnings («Ruska Pravda», «Sudebnik 1550 (Ivana IV Groznoho)», «Sudebnik tsaria Fedora Ioanovycha 1689») shows that because of the high public danger murders always were and are in the sphere of on increase attention of social and legal theory and practice.

The author of this article emphasizes that studying the phenomenon of Negligent homicide, scientists even now don't have clear presentation in relation to the description of its psychological functional content. At our discretion, indicated functional content, on the one side, is systemically important point in specification of Negligent homicide as an act and, on the other side, independent legal and psychological phenomenon.

Key words: murder, carelessness, privation of life, unlawfulness.

УДК 343.231

О. А. ПУШКАР

Олег Анатолійович Пушкар, здобувач Національної академії прокуратури України

**РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ЩОДО ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ВИНИ**

Для того, щоб у повному обсязі дослідити категорію змішаної форми вини, насамперед потрібно розглянути історико-правовий аспект цієї проблеми, оскільки це допоможе краще опрацювати відповідні сучасні погляди науковців та практичних працівників із даної тематики.

Певні висновки щодо розвитку кримінального законодавства в частині змішаної форми вини представлено в працях: Д. А. Безбородова, С. В. Векленко, Б. С. Волкова, Л. Д. Гаухмана, Ф. Г. Гілязева, Б. А. Глинської, В. Ф. Деміна, Ю. А. Демидова, В. Т. Квашиша, В. А. Нерсисян та ін. Однак до цього часу розвиток кримінального законодавства саме щодо змішаної форми вини залишається не дослідженим.

Метою статті є аналіз розвитку кримінального законодавства щодо змішаної форми вини.

У давньоримському праві вперше в історії світової правової думки було розроблено підстави відповідальності за умисні й необережні злочини. У період становлення Римської держави (починаючи з VIII–VI ст. до н.е.) юристи Стародавнього Риму тлумачили злочин як неправомірне діяння проти державного й суспільного ладу, що переслідувалось публічним обвинуваченням. За римським кримінальним правом відповідальність могла наставати лише за наявності вини, насамперед умисної (*dolus malus*), коли винний чинив діяння свідомо, знаючи всі аспекти своєї злочинної поведінки та її негативні наслідки для потерпілого. Поступово виокремлюється наступна форма вини – необережність, яка визначалася між виною умисною (*dolus malus*) і діянням невинним, що заподіяло випадкову шкоду (*casus*)¹. Спочатку римське право не вирізняло умисного, необережного чи навіть випадкового вбивства. Поряд із вбивством (*caedere*) каралося і будь-яке заподіяння смерті (*morti dare*). За законом Корнелія вбивство з необережності не підлягало відповідальності. Покарання за цей злочин було встановлено пізніше – в імперський період. Закон Аквілія карав за необережне заподіяння смерті. Він не розповсюджувався на осіб, які заподіяли смерть випадково.

Подальший розвиток уявлення про необережну вину дістали у працях римських юристів під керівництвом Юстиніана I (482–565 рр.), який здійснив відому кодифікацію римського права. Ця форма вини визначалася в трьох ступенях: *culpa lata* (груба недбалість), *culpa levis* або *in absiracto* (необережність, пов'язана із браком дбайливості) і *culpa in concerto* (легка недбалість)². В Інституціях Юстиніана як приклад необережності наводиться випадок, коли будь-хто, підрізуючи дерева, кидає з дерева гілку та вбиває при цьому раба,

який випадково проходив повз нього. Якщо таке трапилось на великій дорозі і особа не попередила про це звуковим сигналом, вона вважалася винною в необережному вбивстві. Проте якщо раба було попереджено, але він не потурбувався про свою обережність, відповідальність не наставала. Отже, засади щодо суб'єктивного вміння (відповідальності винятково за наявності вини) і виділення форм вини з подальшою їх деталізацією відомі ще давньоримському праву.

Подальший розвиток був перерваний занепадом Римської імперії, а в державах, які виникали та розвивалися в Європі, був утверджений принцип об'єктивного вміння (ставлення в вину), і для втілення в законодавство концепції суб'єктивного вміння знадобилося понад тисячоліття.

Стосовно розвитку українського кримінального права, то в літературі зазначається, що в стародавніх пам'ятках древньоруського права суб'єктивній стороні злочину приділялося мало уваги. У більшості випадків міра покарання не пов'язувалася безпосередньо з винуватістю суб'єкта у вчиненому злочині. Сам факт заподіяння шкоди, незалежно від того, чи було це зроблено навмисно, з необережності або випадково, спочатку породжував право помсти, а пізніше спричиняв відшкодування шкоди, сплату штрафу («віри») чи інше покарання. Якщо звернутися до русько-візантійських договорів X ст., що є одними із перших правових пам'яток, то можна побачити, що про вину в скоєнні низки злочинів, зокрема вбивства, не йдеться. Так, в договорі (911 р.) сказано: «Якщо хто-небудь вб'є (кого-небудь) – руський християнина або християнин руського, нехай умре на місці скоєння вбивства». Те ж можна побачити і в ст. 13 договору (944 р.), яка говорить: «Якщо ж вб'є християнин руського чи руський християнина, і буде схоплений вбивця родичами (убитого), то нехай буде він убитий». Як видно з наведених прикладів, основна увага приділялася об'єктивній стороні, а вина у вчиненні злочину не вказувалася як необхідна підстава настання відповідальності³.

Водночас було б неправильно стверджувати, що в давньоруському праві взагалі не приділялося уваги суб'єктивній стороні. На необхідність встановлення вини, причому саме умислу, в діях винного зверталася увага в Статуті Ярослава про земські справи: «аще хто в тік, – або в-стоги ввержеть, вогонь, іщяя ворожнечу, вогнем сожжен будеть». Іншими, словами, застосування до злочинця покарання передбачало в його діянні наявність умислу⁴.

Варто зауважити, що поступово практика застосування тогочасного кримінального закону поряд з об'єктивним ставленням у вину доповнюється суб'єктивним ставленням у вину. Тобто, тогочасний законодавець в заподіяній шкоді знаходить також прояв внутрішньої винуватості суб'єкта злочину. На думку окремих вчених, своєрідні зародки суб'єктивного ставлення у вину зустрічаються, зокрема, у Руській Правді⁵.

Ще одною характерною рисою феодального права за «Руською Правдою» було те, що під злочинном («обида») в цю епоху розумілось будь-яке спричинення кому-небудь матеріальної чи моральної шкоди. Також не було різниці між кримінальними і цивільними правопорушеннями. Будь-яке правопорушення – чи це вбивство, чи несплата боргу – однаково називалися «обидою». А покарання залежало значною мірою від соціального становища потерпілого («обидженого»)⁶.

У літературі висловлено й інші підходи до оцінки тогочасного законодавства. Зокрема, на думку І. Я. Терлюк, «Руська правда» свідчить про високий рівень тогочасної правової свідомості. Вона постійно має на увазі суб'єктивну сторону злочину – ставить питання про вину. Мотиви вбивства розрізняли, виходячи з особистих спонукань та зовнішніх обставин – убивство у змові або на бенкеті. Причому зазначалося, у яких випадках, за які вбивства відповідав сам злочинець, а коли відповідальність поширювалась на цілу громаду. Відповідальність на громаду поширювалась у двох випадках – коли вона не знаходила вбивцю, або коли, знаючи вбивцю, дала можливість йому втекти⁷.

Про розвиток кримінально-правових норм Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського (ВКЛ), в складі якого свого часу перебувала більша частина українських земель, дають уявлення три редакції Литовських Статутів. До видання Третього статуту розмежування між умислом і необережністю в контексті вини не проводилось. Якщо у діях особи не було умислу чи необережності, то кримінальне покарання не застосовувалося. У ряді випадків виявлена необережність мала наслідком не кримінальну відповідальність, а зобов'язання виплатити «головщину» (компенсацію за смерть) сім'ї убитого. Для правильного визначення вини суд зобов'язаний був установлювати причинний зв'язок між дією винної особи й результатом, що настав. Наприклад, особа вважалася винною у вбивстві в тому випадку, якщо потерпілий помер від ран через нетривалий час. Але якщо потерпілий протягом 24 днів після побоїв ходив «по корчмах і гостях», а потім помер, хоча б і від тих ран, то підсудний вважався винним тільки в нанесенні ран, але не у вбивстві, тобто заперечувався причинний зв'язок між побиттям і смертю. На цьому прикладі ми бачимо спробу виробити критерії розмежування заподіяння тілесних ушкоджень і вбивства, причому облік часу від заподіяння тілесних ушкоджень до настання смерті був характерний не лише для вітчизняного законодавства.

На етнічних українських землях, що входили до складу Російської імперії, розвиток права здійснювався у напрямі інкорпорації попередньої правової системи у загальноімперську. І якщо у сфері цивільно-правового регулювання самодержавство допускало урахування місцевих особливостей, то норми кримінального права якраз найменше враховували існуючі на території України регіональні особливості.

Зауважимо, що джерелами кримінального права у XIX ст. був 15-й том «Зводу законів Російської імперії», який містив: Кримінальне уложення з 775 статей – перший в історії права Росії та України кримінальний кодекс; «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 р. (в редакціях 1866 та 1885 рр.) і затверджене 1903 р. царем «Кримінальне уложення». Спеціальні норми кримінальної відповідальності військових містили «Військовий статут про покарання» (1867 р.) та «Військово-морський статут про покарання» (1886 р.).

Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. у розділі «Посягання на тілесну недоторканість» містило такі види деліктів з похідними наслідками: «необережне спричинення смерті, як наслідок умисного плодовигнання без дозволу жінки» (ч. 3 ст. 1461); «необережне вбивство, як результат умисних тяжких або легких побоїв, або інших насильницьких дій, що не є небезпечними для життя» (ст. 1464); «необережне вбивство, як результат умисних понівечень або поранень» (ст. 1484); «необережне позбавлення життя, як результат умисного спричинення психічної або фізичної хвороби» (ст. 1488); «необережне позбавлення життя, як наслідок тяжких побоїв, катувань або тортур, що піддають життя небезпеці» (ст. 1490); «необережне спричинення смерті, як наслідок згвалтування жінки» (ст. 1527) тощо⁸.

Таким чином, вже у XIX ст. були започатковані фундаментальні положення, які в подальшому були покладені в основу сучасних уявлень про змішану форму вини. Однак поступальний розвиток був перерваний революцією 1917 р. та наступними трагічними подіями.

З середини 60-х років XX ст. актуалізувалася дискусія щодо можливості існування ще одної, «особливої» форми вини поряд з умисною і необережною. Саме в цей період фахівці з теорії кримінального права опрацювали нові дефініції такого кримінально-правового явища, як поєднання в одному складі злочину ознак умислу і необережності, що дістало назву змішаної, подвійної, складної форми вини. І хоча значна частина науковців погоджувалася з виділенням змішаної вини як окремої (особливої) форми психічного ставлення до вчиненого діяння у тих випадках, коли в межах одного складу злочину одночасно збігалися ознаки як властиві умислу (прямої чи непрямої), так і притаманні необережності (самовпевненість чи недбалість), за вирішення питання щодо встановлення переліку зазначених злочинів не взявся ніхто. Найчастіше наявність специфічної суб'єктивної сторони вказували у таких складах злочинів, як «умисне тяжке тілесне ушкодження ... що спричинило смерть потерпілого» (аналогічний склад – ч. 2 ст. 121 КК України), «згвалтування ... що спричинило особливо тяжкі наслідки...» (ч. 4 ст. 152 КК України), «умисне знищення або пошкодження чужого майна ... що спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки» (аналогічний склад – ч. 2 ст. 194 КК України) та ін.⁹

Нового поштовху дискусія щодо змішаної форми вини отримала у зв'язку з тим, що в п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду СРСР від 9 квітня 1965 р. «Про судову практику у справах, пов'язаних з порушенням правил безпеки руху та експлуатації автомобілотранспорту або міського електротранспорту» фактично визнавалася можливість існування злочину, вчиненого з двома формами вини. Однак у подальшому Пленум ВС СРСР змінив свою позицію.

В. М. Бурдін зазначає, що при формулюванні різних видів вини законодавець тривалий час не давав вказівку на психічне ставлення особи до вчинюваного суспільно-небезпечного діяння, обмежуючись при цьому лише вказівкою на психічне ставлення особи до наслідків цього діяння. Так було сформульовано визначення видів умисної та необережної форм вини в ст. 11 КК УРСР 1922 р., в ст. 6 Основних начал кримінального законодавства СРСР та союзних республік 1924 р., в ст. 9 КК УРСР 1927 року. І тільки в ст. 8 Основ кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік 1958 р., а згодом відповідно і в ст. 8 КК УРСР 1960 р. при визначенні видів умислу законодавець використав таку ознаку, як вказівку на «усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру свого діяння»¹⁰. Однак, незважаючи на це, формулювання необережних видів вини і надалі відбувалося без використання вказівки на психічне ставлення особи до вчинюваного діяння.

На думку ряду вчених, визнання «змішаної» форми вини означало б розрив єдиного психічного процесу, що становить зміст певної форми вини¹¹. Зауважимо, що подібна критика концепції змішаної форми вини у різних варіаціях наводиться у працях багатьох вчених, які є противники згаданої концепції. В. В. Лук'янов зазначає: «З точки зору здорового глузду комбінована з умислу та необережності, тобто умисно-необережна, вина уявляється зовсім безглуздою, аналогічною теплому холоду чи м'якій тверді. Розумній людині важко собі уявити, яким чином умисні дії можуть дати наслідки з необережності»¹².

Окремі вчені стверджують, що недоречно визначати окремо психічне ставлення до порушення приписів інших нормативних актів, якими унормовані різноманітні спеціальні правила (виробництва, дорожнього руху, поведження зі специфічними речовинами та матеріалами тощо), оскільки саме по собі таке порушення є адміністративним або дисциплінарним правопорушенням і без спричинення вказаних у кримінальному законі суспільно небезпечних наслідків не тягне за собою кримінальної відповідальності винуватої особи.

Ряд вчених, наприклад М. П. Яблоков, М. С. Брайнін та ін. пропонують таке розуміння необережності при порушенні спеціальних правил безпеки, відповідно якого «при необережних злочинах винуваті також можуть усвідомлювати факт допущеного ними порушення і тим самим створюють основу для віднесення злочинів зі змішаною формою вини до числа необережних»¹³.

Використання ідеї змішаної форми вини у судовій практиці породило дискусію серед учених. Значне різноманіття точок зору дало змогу А. Д. Горбузу умовно розділити дослідників ідеї такої форми вини на дві групи. Як критерій такого поділу було взято зміст поняття складної форми вини і методика її визначення. Одні автори були віднесені до прихильників «широкої» концепції складної форми вини, інші – до авторів, які відстоюють «вузьку» концепцію складної форми вини. У літературі зазначається, що «широка» концепція складної форми вини відрізняється від «вузької», головним чином, більш широким колом злочинів, які передбачають цей різновид вини. Теоретичним обґрунтуванням концепції «широкого» тлумачення подвійної форми вини слугує поширення в науці кримінального права так звана теорія роздільного встановлення психічного ставлення особи до скоєної суспільно небезпечної дії і шкідливого наслідку. Суть цієї теорії

полягає в тому, що для вирішення питання про винність особи у вчиненні злочину потрібно встановити її відношення не тільки до наслідків своїх дій, а й до дій самих по собі¹⁴.

А. Д. Горбуза дуже красномовно охарактеризував стан наукової розробленості проблематики змішаної форми вини в той час, зокрема наголошував, що «суперечливість наявних у літературі позицій щодо проблеми змішаної форми вини не дозволяє дійти єдиного висновку про характер і структуру цього поняття, що значно ускладнює подальший розвиток вчення про вини в радянському кримінальному праві й перешкоджає вирішенню питання в законодавчому порядку. Теоретичні розбіжності негативно позначаються і на судовій практиці, так як призводять до помилок при кваліфікації діянь і застосування окремих інститутів кримінального права»¹⁵. Хоча наведена думка А. Д. Горбузи була висловлена ще в 1972 р., але якщо викреслити з цитати слово «радянському», то цілком і повністю може характеризувати нинішній стан справ.

Відлік історії розвитку кримінального законодавства щодо терміна «змішана форма вини» починається ще з римського права. Перші аналоги сучасних явлень про вини знаходяться у видатній пам'ятці древньоруського права – Руській правді. Історія ж наукових уявлень про власне змішану форму вини починається з ХІХ ст., однак розвиток вчень було перервано революційними подіями 1917 р. і відновлення наукової дискусії відбулося аж в 60-ті роки ХХ століття. Тоді ж були закладені основи сучасних підходів і поглядів, багато порушених тогочасними вченими проблемних питань дискутуються в науці кримінального права й досі.

¹ Владимиров В. А. Преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения / В. А. Владимиров, П. Ф. Гришанин, Ю. И. Ляпунов. – М. : Науч.-исслед. и ред.-издат. отд. Высш. шк. МВД СССР, 1970. – 172 с. – С. 13.

² Бартошек М. Римское право. Понятия, термины, определения / М. Бартошек. – М. : Наука, 1989. – 224 с. – С. 8.

³ История государства и права (сб. документов) : в 2 ч. – М. : Юрид. лит., 1968. – Ч. II. – 600 с. – С. 12.

⁴ Там само. – С. 13.

⁵ Федитник В. М. Теорії складної вини в кримінальному праві / В. М. Федитник // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – Вип. 32 – С. 67–73 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnuvs/2006_32/index.htm

⁶ Тихомиров М. Н. Пособие для изучения Русской Правды / М. Н. Тихомиров. – М. : Госюриздат, 1953. – 226 с. – С. 24.

⁷ Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України / І. Я. Терлюк. – Л. : Ліга-Прес, 2007. – 92 с. – С. 8.

⁸ Шевченко С. В. Особливості прийомів законодавчої техніки при побудові складів злочинів з похідними наслідками: історичний аспект / С. В. Шевченко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2013. – № 4 (15). – С. 301–310.

⁹ Шевченко С. В. До питання змісту і співвідношення поняття «змішана», «подвійна» і «складна форми вини» у кримінальному праві / С. В. Шевченко // Проблеми законності. – 2011. – № 115. – С. 104–113.

¹⁰ Бурдін В. Зміст вини: проблема співвідношення інтелектуальних та вольових аспектів / В. Бурдін // Вісник Львівського університету. – 2012. – Вип. 56. – С. 355–365. – (Серія «Юридична»).

¹¹ Широков В. Ответственность за нарушение правил охраны труда / В. Широков // Сов. юстиция. – 1982. – № 14. – С. 21–23.

¹² Лукьянов В. Исключить из УК статью об ответственности за преступления с двумя формами вины / В. Лукьянов // Российская юстиция. – 2002. – № 3. – С. 58–59.

¹³ Яблоков Н. П. Субъективная сторона преступных нарушений правил охраны труда и техники безопасности / Н. П. Яблоков. // Труды Томского университета. – Т. 208. – Томск, 1970. – С. 146–154.

¹⁴ Горбуза А. Д. Смешанная форма вины по советскому уголовному праву. автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.715 «Уголовное право и уголовный процесс» / А. Д. Горбуза. – М., 1972. – 15 с. – С. 12.

¹⁵ Там само. – С. 12.

Резюме

Пушкар О. А. Розвиток кримінального законодавства щодо змішаної форми вини.

Досліджено розвиток кримінального законодавства щодо змішаної форми вини. Визначено, що в період становлення Римської держави, вперше в історії світової правової думки, були розроблені підстави відповідальності за умисні і необережні злочини. Подальший розвиток уявлень про вини знаходить відображення в працях римських юристів, де форма вини визначалася в трьох ступенях. Стосовно розвитку українського кримінального права, то перші аналоги сучасних явлень про вини знаходяться у пам'ятці древньоруського права – Руській правді, Литовських Статутах. Що ж до тих українських земель, що входили в подальшому до складу Російської імперії, то розвиток права здійснювався у напрямку інкорпорації попередньої правової системи у загальноімперську, тобто норми кримінального права найменше враховували існуючі традиції та досягнення. В радянські часи були закладені основи сучасних законодавчих підходів і поглядів до форм вини.

Ключові слова: історія, кримінальне законодавство, вина, форма вини, змішана форма вини, поняття.

Резюме

Пушкар О. А. Развитие уголовного законодательства относительно смешанной формы вины.

Исследовано развитие уголовного законодательства относительно смешанной форме вины. Определено, что в период становления Римского государства впервые в истории мировой правовой мысли были разработаны основания ответственности за умышленные и неосторожные преступления. Дальнейшее развитие представления о вине находит отражение в трудах римских юристов, где форма вины определялась в трех степенях. Относительно развития украинского уголовного права, то первые аналоги современных представлений о вине находятся в памятнике древнерусского права – Русской правде, Литовских Статутах. Что касается тех украинских земель, входивших в дальнейшем в состав Российской империи, то развитие права осуществляется в направлении инкорпорации предыдущей правовой системы в общеперскую, то есть нормы уголовного права

меньше всего учитывали существующие традиции и достижения. В советские времена были заложены основы современных законодательных подходов и взглядов на формы вины.

Ключевые слова: история, уголовное законодательство, вина, форма вины, смешанная форма вины, понятие.

Summary

Pushkar O. Development of criminal legislation concerning mixed fault.

Researched the development of criminal legislation concerning mixed fault. Was determined that during the formation the Roman state, the first time the history of world of legal thought, have been developed basis of liability for deliberate and incautious of crimes. The further development of understanding of the guilt finds its reflection in the works of the Roman jurists, where the form of guilt is determined the three degrees of. As regards development of the Ukrainian criminal law, the first analogs of modern ideas about guilt are in the monument of Old law – Ruska Pravda, Litovski Statute. As for those Ukrainian lands, what were in future the Russian Empire, it development of the law was carried towards the incorporation of the prior legal system in imperial, i.e. the criminal law the least take into account the existing traditions and achievements. In Soviet times, laid the foundations of modern legal approaches and views form of guilt.

Key words: history, criminal legislation, guilt, form of guilt, a mixed form of guilt, notion.

УДК 343.364

О. Р. РОМАНИШИН

Олена Романівна Романишин, здобувач Київського університету права НАН України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗА НЕЗАКОННІ ДІЇ ЩОДО МАЙНА, НА ЯКЕ НАКЛАДЕНО АРЕШТ, ЗАСТАВЛЕНОГО МАЙНА АБО МАЙНА, ЯКЕ ОПИСАНО ЧИ ПІДЛЯГАЄ КОНФІСКАЦІЇ (СТ. 388 КК УКРАЇНИ)

Одним із найбільш проблемних питань у сфері здійснення правосуддя є забезпечення належного виконання судових рішень, як остаточних, так і проміжних. Відповідно до п. 4 Стратегії реформування судової влади, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015 одним із основних напрямів реформування судочинства та правових інститутів визнано реорганізацію системи виконання судових рішень та підвищення ефективності виконавчого провадження¹.

У науці кримінального права питання відповідальності за незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації, були предметом дослідження багатьох науковців, серед яких можна виокремити наукові праці В. І. Борисова, І. А. Вартилицької, В. А. Головчука, С. О. Іваницького, В. О. Навроцького, О. О. Соболевої, В. І. Тютюгіна, М. І. Омеляненка, Є. В. Фесенка та інших. Проте, дослідження питань особливостей кримінально-правової кваліфікації за ст. 388 КК України, зокрема в частині кваліфікації дій щодо майна, яке підлягає спеціальній конфіскації як виду заходу кримінально-правового характеру, а також врахування під час кваліфікації за ст. 388 КК України практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), не проводилось. Тому метою статті є дослідження особливостей кримінально-правової кваліфікації за ст. 388 КК України, зокрема і суспільно небезпечних дій, що полягають у незаконних діях із майном, яке підлягає спеціальній конфіскації та врахування під час кваліфікації практики ЄСПЛ щодо права на мирне володіння майном.

Кримінально-правові норми, які забезпечують охорону порядку виконання судових рішень, розміщені в розділі XVIII Особливої частини КК України. Слушною є позиція М. І. Омеляненка, яка зазначає, що до родового об'єкта злочинів проти правосуддя включені й суспільні відносини, що забезпечують обов'язковість процесуальних актів². Слід зазначити, що до злочинів, які забезпечують охорону порядку виконання судового рішення судів всіх юрисдикцій належить: 1) ст. 382 КК України (невиконання судового рішення); 2) ст. 388 КК України (незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації). При цьому, на думку В. А. Головчука: «стосовно загальних норм, які передбачають відповідальність за посягання на порядок виконання судових рішень (ст. 382, ч. 1 ст. 388 КК України), існують спеціальні норми, які встановлюють відповідальність за посягання на порядок відбування покарань (ч. 2 ст. 388, ст.ст. 389, 390 КК України)³. Таким чином, у ст. 388 КК України встановлено відповідальність як за незаконні дії з майном, що арештовано згідно з нормами процесуального законодавства різних судових юрисдикцій, так і за невиконання покарання у виді конфіскації майна.

У ч. 1 ст. 388 КК України встановлено відповідальність за розтрату, відчуження, приховування, підміну, пошкодження, знищення майна або інші незаконні дії з майном, на яке накладено арешт, із заставленим майном або майном, яке описано, чи порушення обмеження (обтяження) права користуватися таким майном. За ч. 2 ст. 388 КК України відповідальність настає в разі, коли вищезазначені дії вчинені щодо майна, яке підлягає конфіскації за рішенням суду, що набрало законної сили.